

7. Конституція України (Основний закон). – Львів: За вільну Україну. – 1996. – 64 с.

УДК 330.322.54 :63

Ю. М. Хвесик
ННЦ “Інститут аграрної економіки” УААН

ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АПК РЕГІОНУ

Визначено засади інвестиційного потенціалу агропромислового комплексу регіону; вирішено завдання щодо збільшення обсягів інвестиційних ресурсів в АПК регіону, невідповідність фактичного стану залучених інвестицій наявному інвестиційному попиту.

Ключові слова: інвестиційний потенціал, інвестиції, інвестиційне споживання, залучення та використання фінансових ресурсів.

Определены принципы инвестиционного потенциала агропромышленного комплекса региона; решена задача относительно увеличения объемов инвестиционных ресурсов в АПК региона, несоответствие фактического состояния вовлеченных инвестиций имеющемуся инвестиционному спросу.

Ключевые слова: инвестиционный потенциал, инвестиции, инвестиционное потребление, привлечение и использование финансовых ресурсов.

The principles of the investment potential of the agrobusiness of region is determined; the task that relative to increase of the volumes of investment resources in agrocomplex of region is solved, nonconformity of the actual state of the implicated investments to the existing investment demand.

Keywords: investment potential, investment, investment consumption, attraction and the use of the financial resources.

Проблеми формування та використання інвестиційного потенціалу держави та її регіонів належать до найактуальніших для вітчизняної науки. Це обумовлено: по-перше, інтеграцією України у світове співтовариство; по-друге, зміною моделі формуванням фінансової бази, головними елементами якої є процеси створення додаткового продукту, його заощадження, нагромадження та капіталізація; по-третє, стабілізацією ринкових перетворень та відновленням нормальної інвестиційної діяльності у всіх галузях регіональної економіки; по-четверте, формуванням сукупного та внутрішнього інвестиційного потенціалу регіональної господарської системи; по-п’яте, підвищенням інвестиційної привабливості національної економіки та регіонів України.

Ці обставини дають можливість стверджувати, що саме рівень розвитку інвестиційних процесів у АПК формує в сучасних умовах стратегічну основу сталого економічного розвитку регіонів України та держави в цілому.

Значний внесок у наукові розробки теоретичних та прикладних проблем інвестиційного розвитку зробили такі відомі вітчизняні вчені, як: О. І. Амоша, Ю. М. Бажал, П. Ю. Беленький, І. А. Бланк, П. П. Борщевський, М. П. Бутко, О. В. Гаврилюк, В. М. Геєць, В. І. Голикова, Б. М. Данилишин, М. І. Долішній, С. І. Дорогунцов, Б. А. Карпінський, В. І. Куценко, А. С. Лисецький.

Метою статті є визначити засади інвестиційного потенціалу агропромислового комплексу регіону; вирішити завдання щодо збільшення обсягів інвестиційних ресурсів в АПК регіону, невідповідність фактичного стану залучених інвестицій наявному інвестиційному попиту.

Аналіз еволюції теорії інвестиційної діяльності свідчить про широкий спектр наявних у вітчизняній й іноземній літературі підходів до оцінки інвестиційного процесу на мезо-, мезо- та мікрорівнях. Водночас багато проблем, що стосуються формування і використання інвестиційного потенціалу, оптимальної структури інвестицій, аналізу механізму залучення інвестиційних ресурсів та визначення напрямів їх приросту з позиції організаційно-правового та інституціонального забезпечення, залишаються дискусійними.

На порозі третього тисячоліття інвестиційні ресурси визначають характер суспільного виробництва, охоплюють та поєднують в єдиний цілісний об'єкт, з одного боку, запаси, різнопланові джерела, кошти, ресурси, робочу силу, а з іншого – гео економічні, політичні, правові, інформаційні, інтелектуальні, гуманітарні ресурси. Інвестиційні ресурси є ресурсами супроводу і за відповідних умов здатні підвищити (знижити) ефективність їх застосування [1, с. 48].

Визначаючи інвестиційну привабливість АПК регіону, потрібно враховувати комплекс факторів, що формують його інвестиційний потенціал. Це насамперед:

- важливість АПК – значення продукції, її особливості, експортна спроможність та імпортозалежність, частка сфери діяльності або конкретної продукції в обсягах валового регіонального продукту;
- стан внутрішнього регіонального та національного ринків, рівень конкуренції чи логістичні особливості аграрної продукції;
- рівень державного втручання в розвиток АПК, включаючи державні капітальні інвестиції, податки, можливість прискореної амортизації, інші преференції;
- соціальна компонента АПК, яка характеризується пом'якшенням напруги на регіональному ринку праці, зростанням купівельної спроможності сільського населення, станом довкілля;
- обсяги надходження до бюджетів усіх рівнів, особливо місцевих.

На нашу думку, потенціал АПК регіону повинен урахувати складові інвестиційного клімату і тим самим формувати основні параметри інвестиційної привабливості регіону, а саме: насиченість території факторами виробництва (природними ресурсами, робочою силою, основними засобами), ринковою інфраструктурою, характеризувати соціологічні параметри та гео економічні особливості.

Різноманіття підходів до визначення критерію інвестиційний потенціал дає змогу узагальнити проблему методологічного характеру, розкрити сутність власне категорії як єдності процесів його формування та реалізації.

У наукових працях, присвячених дослідженню інвестиційного потенціалу та формуванню структури його джерел, є суттєві суперечності. Так, в окремих із них зазначається, що інвестиційний потенціал – “міра спроможності національної економіки та її окремих суб’єктів без порушення господарських пропорцій і зниження інституціонально визнаного рівня споживання і попиту, забезпечити фінансування свого розширеного розвитку” [2, с. 6]. Джерела його формування не враховують регіональних особливостей, представлені як сукупність власного інвестиційного потенціалу АПК.

На нашу думку, такий концептуальний підхід до інвестиційного потенціалу АПК не враховує інтелектуально-інформаційних ресурсів з притаманними їм властивостями: критичності, відповідності, ефективності, цільової єдності, глобальності та обов’язкового відтворювання, а також ресурсів фондового ринку.

Інші наукові школи в інвестиційному потенціалі вбачають сукупність ресурсів, віднесених до інвестиційних за критерієм можливого їх вкладення у статутний капітал.

На наш погляд, це не дає повної уяви про реальний внутрішній і сукупний потенціал саме АПК регіону, оскільки не враховує повноти наявних ресурсів і не містить критеріальних вимірів ступеня їх використання [3, с. 50–57].

Крім того, дискусійним є поділ інвестиційного потенціалу на ресурсний, результативний, методологічний, а також розрахунки щодо визначення інвестиційних потреб регіону [3, с. 103; 4]. Згідно з ресурсною концепцією інвестиційний потенціал визначається як сукупність інвестиційних ресурсів АПК, а саме:

- матеріальних – частка основних засобів на одного жителя регіональної господарської системи, ступінь зносу основних засобів;
  - фінансових – частка прибутку в розрахунку на одного жителя;
  - інтелектуальних – продуктивність праці в АПК, ефективність менеджменту.
- Результативна концепція оцінює потенціал з урахуванням фактичних параметрів інвестиційних процесів.

Методологічний підхід оцінює наявні потенційні інвестиційні можливості АПК територій, результати, що будуть отримані при інвестуванні.

На основі дослідження регіональних диспропорцій у залученні інвестиційних ресурсів розроблено нову класифікацію джерел інвестиційного потенціалу регіону за наступними ознаками: перспективної значимості для регіону; можливості прогнозування залучення інвестиційних ресурсів; можливості збільшення обсягів залучення інвестиційних ресурсів; достатності наявних інвестиційних ресурсів для економіки регіону; методів регулювання органами регіональної влади процесів залучення та використання інвестиційних ресурсів; походження щодо регіону; напрямів використання джерел; суб’єктів акумулювання ресурсів [5, с. 5]. Запропонована класифікація враховує багатовекторність напрямів їх вкладення, дає змогу реально оцінити диверсифікованість і обсяги джерел інвестиційного потенціалу як максимальної можливості регіону щодо раціонального залучення та використання інвестиційних ресурсів з урахуванням усіх передумов для активізації інвестиційної діяльності.

На основі аналізу позицій вітчизняних та іноземних учених до категорії інвестиційний потенціал АПК та дослідження змісту родових понять, які складають

його структуру, нами запропоновано власне визначення регіональної господарської системи. Внутрішній інвестиційний потенціал АПК регіону – це органічна єдність наявних фінансових, бюджетних, позабюджетних, рекреаційних та інтелектуальних можливостей АПК, що спрямовується на реалізацію стратегічних програм та забезпечення сталого розвитку.

Основна частка коштів у фінансуванні інвестиційної діяльності належить власним коштам підприємств і організацій, серед яких першочерговими є амортизаційні відрахування і прибуток підприємств. Відомо, що амортизаційний фонд – це є не просто джерело фінансування реновації основних засобів, а й своєрідний механізм, який забезпечує системне, комплексне й ефективне оновлення виробничого потенціалу господарюючих суб'єктів. Саме тому, коли за об'єктивних чи суб'єктивних обставин цей механізм не діє, всі інші джерела інвестицій відіграють роль разових фінансових вливань, котрі не впливають на стан технічного рівня виробництва.

За умов, що склалися в АПК, доцільно змінити існуючу нормативну і правову базу та надати суб'єктам господарювання такі можливості, при яких: по-перше, збиткові підприємства будуть нараховувати амортизацію в обсягах, які б забезпечували відтворення засобів виробництва на мінімально необхідному рівні; по-друге, рентабельні підприємства, що здійснюють активну інвестиційну діяльність, будуть достовірно відображати дійсність, не збільшуючи собівартість, і підвищувати ціни з одночасним цільовим використанням податкових пільг для оновлення основних фондів; по-третє, всі підприємства будуть вільними у виборі й використанні найбільш виграшного методу нарахування амортизації, що обумовлюватиме їх поступове фінансове оздоровлення і зростання інвестиційної активності.

На наше переконання, перегляд законодавства про порядок нарахування амортизації дасть додатковий імпульс вітчизняному аграрному бізнесу для активізації інвестиційної діяльності. Використовуючи поряд з існуючими методами політику прискореної амортизації, забезпечуючи цільовий напрям використання здобутих засобів, амортизаційні відрахування можуть розглядатися як реальне джерело фінансування інвестиційних програм, спрямованих на відновлення діючих засобів виробництва.

На відміну від амортизаційних відрахувань, котрі забезпечують в основному лише поточну зношеність основних засобів, рефінансування прибутку має сприяти процесам розширеного відтворення. Проте дослідження підприємств АПК України свідчать про низькі прибутки та сукупність чинників, що їх спричинили, а саме: неефективна податкова система, недосконалість регуляторного законодавства і корупція, які, з одного боку, спотворюють стимули, а з іншого – призводять до приховування прибутків.

Важливим джерелом нарощування інвестиційних ресурсів АПК регіону, яке до того ж нині майже не використовується, є заощадження населення. Проте за чинним законодавством кошти населення не мають чітко визначеного інвестиційного спрямування, а тому на регіональному рівні не існує ефективних стимулів для залучення цих ресурсів саме на інвестиційні цілі [6, с. 137]. Для розв'язання цієї проблеми необхідна модифікація податкової і митної системи, зміна окремих правил обслуговування клієнтів банками, мобілізація накопичень населення шляхом

створення системи державних гарантій довгострокових заощаджень населення для банків і фінансових інститутів заощаджень (пенсійних, страхових фондів). Банки і фінансові інститути, що виявляють бажання увійти в цю систему, повинні прийняти на себе підвищені зобов'язання із гарантування надійності внесків населення (вимоги до структури активів, надійності аудиту і т.д.). Крім того, потрібно законодавчо усунути перешкоди на шляху легалізації валютних вкладів некримінального походження.

Суттєвим джерелом додаткових фінансових ресурсів міг би стати фондовий ринок. Проте неоптимальне співвідношення відкритих і закритих акціонерних товариств, недостатня захищеність акціонерів, нерозвиненість інфраструктури та занижена оцінка активів є основними перешкодами для поживлення інвестиційної діяльності через функціонування ринку цінних паперів.

Одним з потенційно значущих джерел інвестиційних ресурсів може стати розвиток толінгу, що являє собою переробку давальницької сировини, яка поставляється вітчизняними компаніями в обмін на готову продукцію, в тому числі інвестиційного змісту.

Централізовані фінансові засоби, а саме державний, місцеві бюджети та спеціальні позабюджетні фонди займають особливу роль в інвестиційних процесах. Слід зазначити, що існуюча в Україні практика формування інвестиційних програм за рахунок бюджетних джерел потребує суттєвого методичного та практичного вдосконалення. Мова йде про те, що у складі Державного бюджету вони формуються залежно від політичних цілей Уряду і безпосереднє фінансування здійснюється, як правило, в кінці року, що зумовлює розриви в технології виконання робіт та узгодженні діяльності проектних, підрядних, монтажних організацій, постачальників обладнання, матеріалів та конструкторів [7, с. 69].

Збільшення інвестиційного споживання можливе і за рахунок внутрішньо залученого фінансування, а саме створення недержавних пенсійних фондів (НПФ), інститутів спільного інвестування (ІСІ), промислово-фінансових груп (ПФГ), консорціумів. Ці принципів зміни в капіталотворенні обумовлені перетворенням інституційного характеру та стимулюванням внутрішніх інвестиційних процесів, які б прискорювали розвиток економіки, покращували добробут суспільства. Законодавством створено сприятливі умови для інвестування юридичними особами у венчурні фонди.

Кожний регіон має свої особливості, які значною мірою впливають на його економічний розвиток, а звідси і на активізацію або сповільнення інвестиційної діяльності. Тому першочерговим значенням для АПК повинно бути визначення розмірів внутрішнього та сукупного інвестиційного потенціалу, а також рівня його використання.

Таким чином, збільшення обсягів інвестиційних ресурсів в АПК регіону, невідповідність фактичного стану залучених інвестицій наявному інвестиційному попиту передбачає вирішення таких першочергових завдань:

- створення умов для економічної зацікавленості підприємств АПК регіонів у нарощуванні обсягів інвестицій;
- функціонування повноцінного ринкового середовища та патерналізм у напрямі нарощування інвестиційної привабливості АПК регіону;
- формування сприятливого інвестиційного клімату для залучення інвестицій

до довготермінових інвестиційних проєктів;

- удосконалення фіскальної та амортизаційної політики держави;
- надання преференцій для найбільш ефективних інвестиційних проєктів;
- зниження рівня інвестиційних ризиків економічного і соціального характеру.

При цьому держава повинна створити інвестиційний банк даних, до яких на конкурсних засадах могли б залучатися всі регіони з тим, щоб пропонувати реальні проєкти, спрямовані на ефективне використання наявного потенціалу та формування регіональних сегментів АПК.

Література

1. Стеченко Д. М. Інноваційні форми регіонального розвитку: навч. посібник / Стеченко Д. М. – К.: Вища шк., 2002. – 254 с.

2. Єгоров А. І. Формування і реалізація інвестиційного потенціалу в перехідній економіці на основі фіскального регулювання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. техн. наук: спец. 08.01.01 “Економічна теорія” / А. І. Єгоров. – Х., 2002. – 18 с.

3. Туріянська М. М. Інвестиційні джерела / Туріянська М. М. – Донецьк: Юго-Восток, 2004. – 317 с.

4. Руссман И. Б. Методика определения потенциала региона / И. Б. Руссман, М. З. Берколайко, О. Н. Бакунец [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http // edu.com / science – conference _ 002 – 022. html](http://edu.com/science-conference_002-022.html).

5. Ткачук В. Р. Організаційний механізм формування та нарощування інвестиційного потенціалу регіону: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.05 “Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка” / В. Р. Ткачук. – Полтава, 2008. – 19 с.

6. Кушнір І. В. Стратегічне планування розвитку АПК / І. В. Кушнір // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2006. – № 3. – С. 135–140.

7. Бутко М. П. Методичний підхід до оцінки ефективності інвестиційних проєктів / М. П. Бутко, О. Ю. Акименко // Европейская наука XXI века – 2007: міжнар. наук.-практ. конф., 16–31 трав. 2007 р.: тези доп. Т. 1. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2007. – С. 67–70.

УДК 334.012.82:330.341.1

І. О. Іртішцева

Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України

ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ СТРАТЕГІЧНИХ СТРУКТУР АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ

У статті розкрито сутність та значення інституційного забезпечення інноваційних стратегічних структур агропродовольчої сфери. Розглянуті форми інноваційних стратегічних структур та дослідження їх особливостей дали змогу визначити основи інституційної політики щодо інноваційного розвитку агропродовольчої сфери.

© *І. О. Іртішцева, 2009*